

*Qarabağın görkəmli simaları***Bəhlul Behcət (1869-1938)**

Görkəmli ədəbiyyatşünas, Azərbaycan folklorşünaslığı tarixində özünəməxsus yeri olan ziyalı, Zəngəzur qəzasının sonuncu qazısı Bəhlul Behcət (tam adı: Bəhlul əfəndi Mustafa əfəndi oğlu Əfəndiyev) 1869-cu ildə Zəngəzur qəzasının Qubadlı rayonunun Dondarlı kəndində anadan olmuşdur. İbtidai təhsilini atasından və sonra qaynatası olan Hacı Qasım Çələbidən almışdır. Sonradan Şəki şəhərinə yollanmış, orada mədrəsədə təhsilini davam etdirmişdir.

Araşdırmaçı-alim Rza Xəlilov bildirir ki, Bəhlul Əfəndi sonralar təhsilini Türkiyə və İranda davam etdirib, daha sonra vətənə qayıdıb, Zəngəzur qəzasında dini fəaliyyətə başlayıb. 1915-ci ildə Qafqaz müftisi tərəfindən Zəngəzur qəzasının qazisi təyin edilmişdir. 1918-ci ildə Azərbaycanda Demokratik Cümhuriyyət qurulduqdan sonra 1920-ci ilə qədər Zəngəzurun qazısı vəzifəsində çalışıb. Azərbaycanda bolşevizm bərqərar olduqdan sonra onun həyatının ağır günləri başlayır. Süni quraşdırılmış bir ittiham əsasında ilk dəfə olaraq 1924-cü ildə həbs edilir. 10 ildən sonra həbsdən qayıdır: 3 il ərzində əvvəlcə "Azərnəşr"də, sonra isə Elmlər Akademiyasının Azərbaycan filialının ədəbiyyat sektorunda işləyir. Bu elm ocağı Bəhlul Behcətin son iş yeri olur. 1937-ci ilin avqustunda yenidən həbs olunur, 15 mart 1938-ci ildə quraşdırılmış ittihamlar əsasında güllələnir. 20 ildən sonra Azərbaycan SSR Ali Məhkəməsinin 5 noyabr 1958-ci il tarixli qərarı ilə ona

bəraət verilir. R.Xəlilov daha sonra qeyd edir ki, Şərq ədəbiyyatı və dillərini, həmçinin Şərq tarixini gözəl bilən B.Behcətin bizə gəlib çatmış əsərləri onun görkəmli ədəbiyyatşünas, folklorşünas olduğunu göstərir: **"Deyilənə görə, o, Əmin Abidlə birlikdə Firdovsinin "Şahnamə"sini dilimizə tərcümə edib"**. Sovetlərin gəlişindən sonra bir neçə dəfə həbs və sürgünlərə məruz qalmış, növbəti dustaqlıqlarından birinin aralığında "Azərnəşr"də korrektor işləmiş, xalq ədəbiyyatı ilə bağlı araşdırmalar aparmış, özünə **"Behcət"** təxəllüsü götürmüşdür.

Bəhlul Behcət şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələrinin toplanmasında və nəşrində də mühüm xidmətlər göstərmişdir. Sarı Aşığın yaradıcılığının toplanmasında isə onun xüsusi rolu olmuşdur. Müxtəlif vaxtlarda onun mətbuatda Sarı Aşıqla bağlı çap etdirdiyi məqalələr bir daha təsdiq edir ki, bu böyük şəxsiyyət Sarı Aşığın yaradıcı irsinin öyrənilməsində də ilk addımları atmışdır. **"Sarı Aşıq", "Aşıq" təxəllüslü ba-**

yatı şairinin tərcümeyi-halı və yaradıcılığı", "El şairi və el şairləri" adlı məqalələri Bəhlul Behcətin Sarı Aşıq yaradıcılığı ilə bağlı ciddi tədqiqat işi apardığını bir daha təsdiq edir. Bəhlul Behcət kitaba daxil olan **"Aşıq" təxəllüslü bayatı şairinin tərcümeyi-halı** adlı məqaləsində, bəlkə də, ilk dəfə bu böyük şair haqqında elmi məlumat təqdim etmişdir. **"Bayatı şairi kimdir?"** sualını cavablandırmağa çalışan Behcət əfəndi yazır ki, onun rəngi sarıbənzir olduğundan yoldaşları arasında ona Sarıca deyirlərmiş. Əsl adı Nəbidir. Həkəri çayı sahilində məskunlaşmış bu gənc aşıq burada Yaxşı adlı bir qıza vurulur və bayatlarının böyük bir hissəsini ona həsr edir. Bəhlul Behcət Aşığın yaradıcılığının və tərcümeyi-halının ədəbiyyatşünaslar tərəfindən düzgün araşdırılmadığını qeyd edir.

Bəhlul Behcətin apardığı ikinci tədqiqat fazası Nizami Gəncəvi ilə bağlı idi. O, **"Nizami və Qafqaz folkloru"** mövzusunda elmi əsər qələmə almışdır. Bəhlul əfəndi Bəhlul Danəndənin tarixi şəxsiyyət və azərbaycanlı olduğunu, IX yüzildə Təbrizdə yaşadığını, müasirləri arasında alim və bağban kimi şöhrətləndiyini yazılı və şifahi tutalqalarla sübut edir, hətta albalının təzə bir növünü kəşf etdiyini, həmin calağ cinsin Bəhlulun zəhmətinin bəhrəsinə el qiyməti olaraq **"bəhli"** adlandırıldığını deyirmiş. Bəhlul Behcətin Bəhlul Danəndə haqqında topladığı sənədlər və lətifələr arxivlərdə qorunub saxlanmamışdır.